

Мурин С.С.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
зі спеціальності 101 «Екологія»
Мельник-Шамрай В.В.,
к.с.-г.н., доцент кафедри екології та природоохоронних технологій
Державний університет «Житомирська політехніка»
sofi.muri.ru@gmail.com

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА СТАН ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Природоохоронні території – це території, які створені з метою охорони унікальних природних ландшафтів, об'єктів та відновлення популяцій Червонокнижних тварин та рослин, знищення яких карається законом. Згідно з даними Державного кадастру природно-заповідного фонду, станом на 01.01.2021 природно-заповідний фонд України нараховувався 8633 території та об'єктів фактичною площею 4105522,247 га та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. Загалом через військові дії окупанта 900 заповідних територій України сьогодні перебувають в небезпеці. Сюди увійшли 1,2 млн га або 27 % площі всіх природоохоронних територій України (рис. 1).

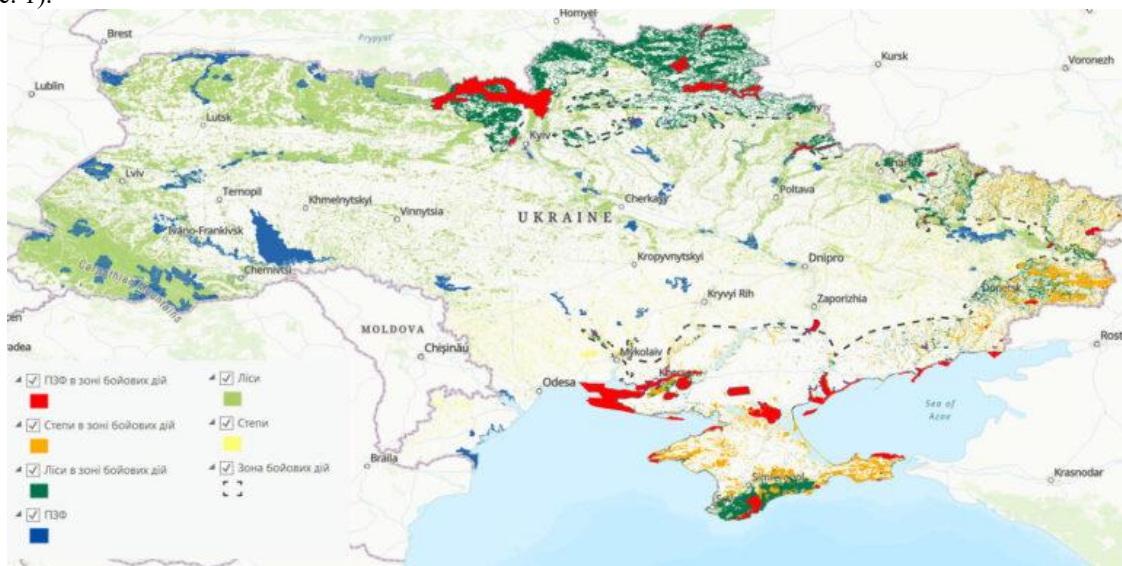

Рис 1. Візуалізація постраждалих природних територій, внаслідок військового вторгнення за даними ГО «Українська природоохоронна група»

В результаті російської агресії природоохоронні території України зазнають наступних негативних впливів: змінюються міграційні маршрути перелітних птахів, руйнуються місця гніздування рідкісних видів, порушується спокій диких тварин, вони або гинуть, або намагаються втекти з гарячих точок, також значного ризику зазнає виведення майбутнього потомства багатьох птахів і ссавців, зростає кількість лісових пожеж, що призводить до втрати біологічного різноманіття, масово гине риба та дельфіни вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів, всихають озера.

Наприклад, крізь Україну проходять три основні міграційні шляхи птахів:

- Азово-Чорноморський широтний (південний коридор) – із найбільшою концентрацією перелітних птахів в Україні;
- Поліський широтний (північний коридор) – уздовж лісової смуги Полісся і на півночі Лісостепу;
- Дніпровський меридіанний міграційний шлях, який проходить уздовж річища Дніпра та його притоки Десни.

Останній шлях є особливо важливим, адже використовується водоплавними та прибережними птахами – гусями, качками, гагаринами, куликами, крячками та іншими. Більша частина міграційних коридорів зараз проходить над зоною бойових дій. Усе це може стати причиною неспокою птахів, їх виснаження через зміну маршрутів чи відсутності можливості відпочити, та потрапляння під обстріли.

Внаслідок бойових дій різних впливів зазнають природоохоронні території України. Так, ворожі дії окупанта негативно впливають на міжнародні заповідні території – «Асканія-Нова», Чорноморський біосферний заповідник та Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Також, наслідки військового протистояння відчувають Древлянський природний заповідник та значна кількість національних природних парків – «Святі гори», «Дворічанський», «Меотида», «Азово-Сиваський», «Білобережжя Святослава», «Джарилгацький», «Олешківські піски» та інші території природно-заповідного фонду України.

Одна із перших природоохоронних зон, яка постраждала при наступі ворожого війська є регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса», а саме Кінбурнський півострів, де виникали лісові пожежі. Лісові пожежі в заповідних зонах, які виникають внаслідок вибухів снарядів, мін та боєприпасів, є одною з головних загроз природоохоронним територіям України, рідкісним видам рослин, Червонокнижним тваринам, об'єктам

Смарагдової мережі та Рамсарським об'єктам, зазначено 20 виявлених пожеж на площі 0,5 тис. га. Під загрозою знищення опинився весь рослинний світ, зокрема, найбільше в Європі поле диких червонокнижних орхідей (його площа сягає понад 60 гектарів), багаторічні дерева, рожеві озера, тварини.

В національному природному парку «Тузлівські лимани», з початку вторгнення масово гинуть дельфіни, змінюються міграційні маршрути перелітних птахів, руйнуються місця гніздування рідкісних видів. Узбережжя знаходиться під постійними обстрілами, загалом на територію парку влучило близько 200 бомб. Також страждають чорноморські дельфіни, з моменту повномасштабного вторгнення, за оцінкою експертів, загинуло щонайменше декілька тисяч особин.

У Чорнобильській зоні відчуження з 24 лютого 2022 року вигоріло понад 22 171 га територій, зокрема близько 14 000 га під час окупації. Повного розмінування потребують сотні тисяч гектарів лісів і боліт, які до того ж забруднені радіацією, що наразі складно реалізувати. Пожежі знищують ліси, луки, болота, оселища багатой фауни Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника, завдається значна шкода природі України і мільйонні збитки державі.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» внесений ЮНЕСКО до списку еталонних територій планети, одне із семи природних чудес України. Нинішня площа угідь складає понад 33 тисячі гектарів. Третина земель Асканії-Нова, тобто 11 тисяч гектарів, – це абсолютно дика природа, якої ніколи в історії не торкався плуг. Більше в Європі такої незайманої землі ніде не залишилося. Ще одне особливе явище для степу – це Асканійський ботанічний сад. Він займає майже 200 гектарів, йому 150 років. Внаслідок військових дій та окупації південної частини України, в заповіднику виникли критичні потреби щодо кормів, паливно-мастильних матеріалах, ветеринарних препаратів, будматеріалах для поточного ремонту загорож, вольєрів, приміщень, де утримуються тварини, техніки, необхідної для виконання поточних робіт по життєзабезпеченню та обслуговуванню зоопарку та дендропарку. Також вжиті запобіжні заходи щодо забезпечення водопостачання зоопарку та дендропарку з артезіанських свердловин, вирішуються проблеми з електропостачанням. Бойові дії на території заповідника та селища Асканія-Нова наразі не ведуться, постійної дислокації військових і військової техніки не спостерігається.

Не оминули бойові дії і Житомирську область, зокрема Древянський заповідник. Було встановлено, що ворожі війська обстрілювали територію заповідника, внаслідок чого там виникали займання території, а оскільки землі тут уражені радіацією, пожежі призводять до погіршення радіаційної обстановки, внаслідок обстрілів вигоріло 3200 га площі заповідника. На мінах, що залишили по собі ворожі війська, підриваються дикі звірі. Значних впливів зазнає флора заповідника, яка становить понад 800 видів рослин, а це 53 % флори Українського Полісся. Близько 20 видів занесені до Червоної та Зеленої книг України.

Наразі під загрозою знищення знаходиться близько 200 територій Смарагдової мережі. Дані території мають важливу роль для захисту біорізноманіття та збереження клімату. Ареали деяких рідкісних і ендемічних видів і оселищ опинилися в зоні активних бойових дій, що загрожує їхньому існуванню, наприклад це цілинні нерозорані степи, крейдяні схили на Донеччині, приморські оселища у південних областях, болота на півночі. Також, на більшості територій водно-болотних угідь, що віднесені до сфери охорони у рамках Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя та мають міжнародне значення, проходили військові дії, що ставить під загрозу знищення данні угіддя.

21 квітня 2022 року Президент України Володимир Зеленський своїм указом створив Національну раду з відновлення України від наслідків війни. При ній створена робоча група «Екологічна безпека», яка опікуватиметься напрацюванням пропозицій у сфері захисту довкілля. До неї увійшли понад 200 учасників – експертів, провідних науковців, представників державних органів, проєктів міжнародної технічної допомоги, громадських організацій та бізнесу. Природоохоронні території відносяться до пріоритетних напрямків у сфері екологічної безпеки для Плану післявоєнного відновлення України про відновлення природоохоронних територій.

Відновлення природи після війни триватиме десятиліттями. Чеське видання «Blesk», на основі досліджень чеських та українських екологів, повідомляє, що відновлення природи займе щонайменше 50 років. Також зазначають, що деякі екосистеми та популяції деяких тварин і рослин були знищені настільки, що ми можемо втратити їх безповоротно. Експерти найбільше наголошують на проблемі переміщення важкої військової техніки та обстрілів, що спричиняють пожежі. Через вибухи, пожежі та затоплення постраждалих територій забруднюється вода, повітря та ґрунт небезпечними речовинами, які можуть залишатися в навколишньому середовищі десятиліттями.